

علم أصول الفقه

١٩

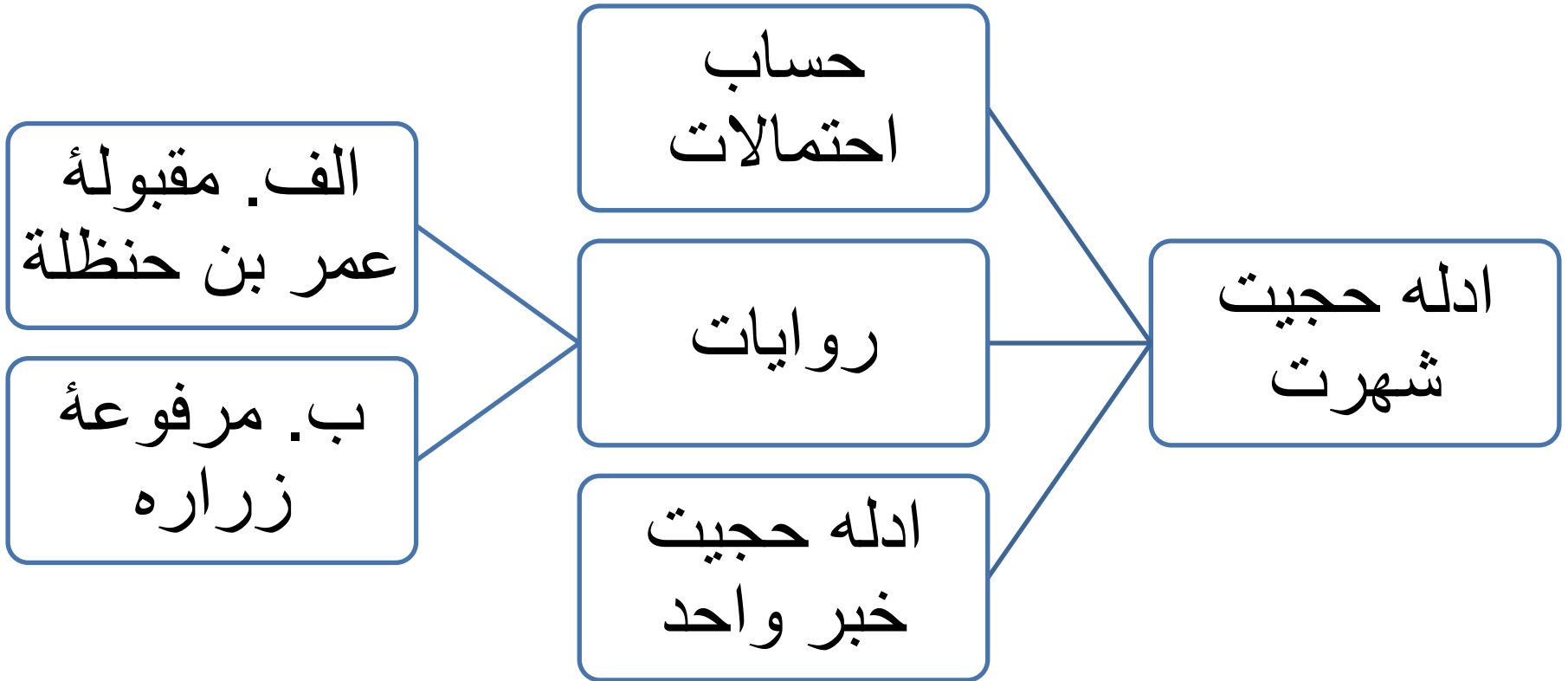
شهرت

٩٣-٩-٢

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

يُحِبُّهُمْ وَ يُحِبُّونَهُ

• قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَ كَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا
تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنَّ الْحُكْمَ لِلَّهِ يَقِصُّ الْحَقَّ وَ هُوَ خَيْرُ
الْفَاصِلِينَ (٥٧) قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ
الْأَمْرُ بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ (٥٨)

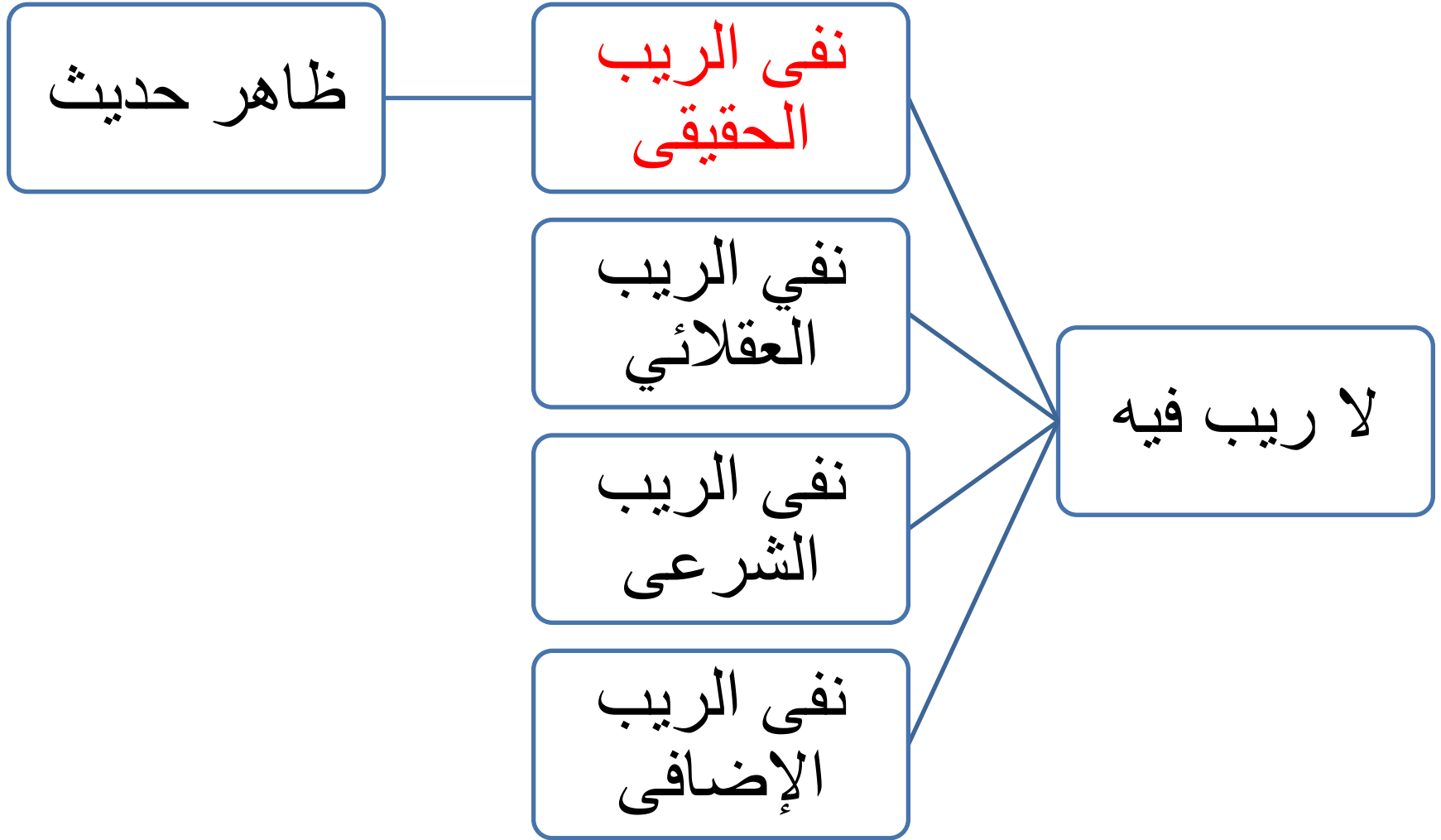

الف. مقبولة عمر بن حنظلة

- قال قلت فإنهما عدلان مرضيان عند أصحابنا لا يفضل واحد منهما على الآخر قال فقال ينظر إلى ما كان من روايتهم عنا في ذلك الذي حكما به المجمع عليه من أصحابك فيؤخذ به من حكمننا و يترك الشاذ الذي ليس **بمشهور** عند أصحابك فإن المجمع عليه لا ريب فيه

الف. مقبولة عمر بن حنظلة

- قلت فإن كان الخبران عنكما **مشهورين** قد رواهما الثقات عنكم قال ينظر فما وافق حكمه حكم الكتاب و السنة و خالف العامة فيؤخذ به و يترك ما خالف حكمه حكم الكتاب و السنة و وافق العامة

الف. مقبولة عمر بن حنظلة

- بنابراین اگر کسی بگوید: فإن مجمع علیه لاریب فیہ حجیت تعبدی را می‌رساند بدین معنا است که حضرت فرمودند: از دو روایتی که یکی از آنها مشهور و دیگری خلاف مشهور است، مشهور را بگیرید؛ چون من شارع الآن در همین بیان مشهور را برای شما حجت قرار دادم. این خلاف ظاهر تعلیل بودن آن عبارت است؛

الف. مقبولة عمر بن حنظلة

- البته نمی‌گوییم این چنین سخن گفتن محالی را در پی دارد، بلکه ممکن است در بعضی از موارد حضرت به صراحت همین گونه بفرمایند؛ بنابراین در این حدیث حضرت با فإِنْ مجمع علیه لاریب فیه به چرایی دلیل بودن دلیل اشاره می‌کنند و اینکه چرا باید روایت مشهور و مجمع علیه را اخذ کرد نه اینکه دلالت دلیل را اعتبار کند.

الف. مقبولة عمر بن حنظلة

- با توجه به توضیحات گذشته، استظهار شهید صدر - رضوان الله عليه - موافق ظاهر روایت است و حمل روایت بر خلاف ظاهر نیاز به قرینه دارد و هیچ قرینه صارفهای در اینجا وجود ندارد.
- نتیجه این شد که هر چند مقبولة به لحاظ سندی معتبر است، به لحاظ دلالتی دلالتی بر حجیت شهرت فتوایی ندارد. این مقبولة معمولاً در علم اصول در بحث تعادل و ترجیح مطرح می شود.

الف. مقبولة عمر بن حنظلة

- الكافي (ط - الإسلامية)، ج ١، ص ٦٨؛ وسائل الشيعة، ج ٢٧، ص ١٠٦.
- النساء، ٦٠.
- مقبولة عمر بن حنظله مشكل سندي ندارد. قدما مي گفتند چون مورد قبول اصحاب است و اصحاب همه به آن تمسک کرده اند، مشكل ندارد. ما مي گوييم چون صفوان از عمر بن حنظله نقل کرده است و هر کسی که صفوان يا ابن أبي عمير يا بزنتی، از او نقل کنند، ثقه است.
- بحوث في علم الأصول، ج ٤، ص ٣٢٢.
- همان، ص ٣٢٣ - ٣٢٢.

ب. مرفوعة زراره

- * روى العلامة قدست نفسه مرفوعاً إلى زرارة بن أعين قال سألت الباقر ع فقلت جعلت فداك يأتي عنكم الخبران أو الحديثان المتعارضان فبأيهما آخذ فقال يا زرارة خذ بما اشتهر بين أصحابك و دع الشاذ النادر

- * عوالى اللئالى العزيزية فى الأحاديث الدينية، ج ٤، ص: ١٣٣

ب. مرفوعة زرارہ

- فقلت يا سيدى إنهما معا مشهوران مرويان مأثوران عنكم فقال ع خذ بقول أعدلهما عندك و أوثقهما فى نفسك فقلت إنهما معا عدلان مرضيان موثقان فقال انظر إلى ما وافق منهما مذهب العامة فاتركه و خذ بما خالفهم فإن الحق فيما خالفهم
- فقلت ربما كانا معا موافقين لهم أو مخالفين فكيف أصنع فقال إذن فخذ بما فيه الحائطة لدينك و اترك ما خالف الاحتياط فقلت إنهما معا موافقين [موافقان] للاحتياط أو مخالفين [مخالفان] له فكيف أصنع فقال ع إذن فتخير أحدهما فتأخذ به و تدع الآخر.

ب. مرفوعة زرارہ

- این مرفوعہ بہ لحاظ محتوی شبیہ مقبولہ عمر بن حنظلہ است؛ ولی در ترتیب مطالب، مقداری فرق دارد؛ مثلاً در مقبولہ بخلاف مرفوع، ابتدا ترجیح بہ صفات ذکر می شود.
- در این مرفوعہ ہمین عبارت «خذ بما اشتهر بین اصحابک» آمدہ است کہ شبیہ عبارت «ینظر إلی ما کان من روایتهم عنا فی ذلک الذی حکما بہ المجمع علیہ من اصحابک فیؤخذ بہ من حکمنا و یترک الشاذ الذی لیس بمشہور عند اصحابک» در مقبولہ است.

ب. مرفوعة زرارہ

- مشہور را اخذ کن یعنی چہ؟ گرفتن فیزیکی کہ مطرح نیست گرفتنش بہ این است کہ بہ آن عمل کنیم؛ یعنی بر طبق مشہور عمل کن و برایت حجت است.
- تعبیر «ما اشہر» در اینجا شامل انواع شہرت از جملہ شہرت فتوایی می شود.

ب. مرفوعة زرارہ

- شہید صدر - رضوان اللہ علیہ - در این روایت بر خلاف مقبولہ معتقدند کہ مقصود شہرت فتوایی است نہ شہرت روایی.
- پس ایشان در اینجا باید با آن استدلال مطرح شدہ در مقبولہ موافق باشد.

ب. مرفوعة زراره

- و قد استقر بنا ذلك في بحوث التعارض على أساس قرائن من جملتها تقدّم الترجيح بالشهرة في المرفوعة على الترجيح بصفات الراوى حيث يفرض السائل بعد هذه الفقرة أنّهما معاً مشهوران و هذا لا يناسب مع كون المراد بالشهرة الشهرة الروائيّة لأنّها توجب الوثوق بالصدور عادة و معه لا مجال للترجيح بالصفات التي هي مرجحات سندية فيتعيّن أن يكون المراد الشهرة في الفتوى و العمل.

- . بحوث في علم الأصول، ج ٤، ص ٣٢٤.

ب. مرفوعة زراره

- اشکالات وارد بر مرفوعة زراره
- شهید صدر - رضوان الله علیه - دو اشکال در این روایت مطرح می‌کند.

ب. مرفوعة زراره

- اشكال سندى
- ابن ابى جمهور احسايى * اين مرفوعه را از علامه حلى - رضوان الله عليه - و وى هم به صورت مرفوعه از زراره - رضوان الله عليه - نقل کرده است.
- بين علامه حلى - رضوان الله عليه - تا زراره - رضوان الله عليه - فاصله زمانى زيادى وجود دارد؛ يعنى از قرن ششم هجرى قمرى تا قرن دوم. بنا بر اين در اين وسط نام دهها راوى افتاده است و به همين علت آن را مرفوعه مى گویند.
- * عوالى اللئالى الغزيرية فى الأحاديث الدينية، ج ۴، ص: ۱۳۳

ب. مرفوعة زراره

- همچنین گفته‌اند این روایت با وجود تعدد کتاب‌های علامه حلی - رضوان الله علیه - در هیچ یک از آن‌ها یافت نشده‌است و از این همه شاگردان علامه حلی و طبقات بعد از علامه فقط ابن ابی جمهور آن را از وی نقل کرده است و بعید است که هیچ کسی غیر از او این روایت را از علامه به صورت شفاهی شنیده باشد و به صورت کتبی هم دریافت نکرده باشد. بنابراین بزرگ‌ترین اشکال روایت همین فقدان سند است.

ب. مرفوعة زرارہ

- اشکال دلالی
- شهید صدر - رضوان اللہ علیہ - می فرمایند
- مقصود از شهرت، شهرت فتوایی است؛ اما مقصود از خذ بما اشتهر بین اصحابک، اخذ به فتوای مشهور نیست در حالی که برای استدلال باید این عبارت به معنای اخذ به فتوای مشهور باشد.

ب. مرفوعة زرارہ

- مقصود از «ما» ی موصول فتوای مشهور نیست، بلکه روایت است؛ چون راوی در اینجا مانند مقبوله از روایت سؤال می کند و می گوید:
- دو فقیه شیعه بر اساس دو روایت مختلف دو حکم مختلف داده اند، من کدام روایت را اخذ کنم؟ حضرت می فرمایند خذ بما اشتهر بین اصحابک؛
- یعنی آن روایتی را بگیر که مفادش مطابق فتوای مشهور است نه اینکه خود فتوای مشهور را بگیر.
- در حقیقت حضرت یکی از مرجحات را در مقام تعارض روایات بیان می کنند.

ب. مرفوعة زرارہ

- دقت کنید! معنای این روایت حجیت شهرت عملی نیست؛ چون ممکن است مشهور در فتوای خود اصلاً به این روایت تمسک نکرده باشند.

ب. مرفوعة زرارہ

- همچنین مقصود شهرت روایی نیست؛ چون ممکن است نقل این روایت مشهور نباشد،
- بلکه معنایش این است که در فرض تعارض دو روایت یک روایت بر روایت دیگر، موافقت مفاد روایت با فتوای مشهور عامل ترجیح است.
- در حقیقت ایشان می‌خواهد بگوید حتی اگر مقصود شهرت فتوایی باشد، همچنان نمی‌شود به این عبارت در بحث حجیت شهرت استناد کرد.

ب. مرفوعة زراره

- ما در جای خودش در ذیل مرفوعه زراره گفته‌ایم که مقصود از شهرت در اینجا شهرت روایی است و آن قرینه‌ای که شهید صدر - رضوان الله علیه - بر شهرت فتوایی می‌آورد، قبول نداریم.

- الإحسائی، محمد بن زین الدین ابن أبی جمهور، عوالی اللئالی العزیزية فی الأحادیث الدینیة، ج ۴، ص ۱۳۳.
- بحوث فی علم الأصول، ج ۴، ص ۳۲۴.